

PRZEGLĄD PRAWA ADMINISTRACYJNEGO

(8)2024 • DOI: 10.17951/ppa.2024.8.193-205

OKRĘGOWA IZBA RADCÓW PRAWNYCH W WARSZAWIE

MAŁGORZATA SOBACZYŃSKA-RACZAK

malgorzata.sobaczynska-raczak@msrkancelaria.pl

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0009-0204-7391>

Wykorzystywanie przez organizacje prozwierzęce unijnych i krajowych narzędzi legislacyjnych w celu zdelegalizowania hodowli i zabijania zwierząt dla futer

*Using by Pro-Animal Organizations EU and National
Legislative Tools to Outlaw the Breeding*

Wprowadzenie

W dniu 25 listopada 2024 r. po raz trzydziesty będziemy obchodzić w Polsce „Dzień bez futra”. Celem ustanowionych w 1994 r. na IV Ogólnopolskim Kongresie „Teraz Ziemia” przez działaczy Klubu Gaja oraz Frontu Wyzwolenia Zwierząt obchodów jest zdelegalizowanie hodowli i zabijania zwierząt dla futer. Należy przy tym zaznaczyć, że prowadzone działania aktywistyczne na przestrzeni lat ewoluowały i aktualnie efektywnie wykorzystują do uzyskania celu dostępne narzędzia prawne na szczeblu zarówno krajowym, jak i unijnym.

Unijne podstawy prawne ochrony dobrostanu zwierząt

Wskazując na ogólne unijne podstawy prawne ochrony dobrostanu zwierząt, należy wymienić przede wszystkim art. 13 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej¹, zgodnie z którym z uwagi na fakt, że zwierzęta są istotami zdolnymi do odczuwania, przy formułowaniu i wdrażaniu polityki rolnej, rybołówstwa i transportu Unii oraz jej polityk dotyczących rynku wewnętrznego, badań i rozwoju technologicznego oraz przestrzeni kosmicznej, Unia i Państwa Członkowskie w pełni uwzględniają wymagania w zakresie dobrostanu zwierząt jako istot zdolnych do odczuwania, przy równoczesnym przestrzeganiu przepisów prawnych i administracyjnych oraz zwyczajów Państw Członkowskich związanych w szczególności z obyczajami religijnymi, tradycjami kulturowymi i dziedzictwem regionalnym. Przy czym art. 114 TFUE stanowi, że polityka Unii dotycząca rynku wewnętrznego musi zapewniać wysoki poziom ochrony zdrowia ludzkiego i środowiska naturalnego. W art. 168 i 191 TFUE ustanowiona została podstawa prawna polityki Unii w dziedzinie ochrony zdrowia i środowiska oraz wprowadzony został wymóg zapewnienia wysokiego poziomu ochrony, co w odniesieniu do środowiska i na podstawie art. 11 TFUE musi zostać uwzględnione podczas określania i wdrażania polityk i działań Unii.

Zasada dobrostanu zwierząt została zatem wprost wskazana w art. 13 TFUE i należy ją uznać za zasadę prawa w znaczeniu dyrektywalnym, czyli taką, którą da się wyinterpretować z aktu prawnego, dzięki czemu jest ona prawnie wiążąca. Jest to o tyle istotne, że za pomocą norm o charakterze dyrektywalnym prawodawstwo unijne wyraża zasady, które uznaje za szczególnie doniosłe². Ponadto już samo zlokalizowanie tej zasady w tytule II TFUE „Postanowienia ogólne” nadaje jej wysoką rangę w systemie wartości prawodawstwa europejskiego³.

W zakresie unijnych podstaw ochrony dobrostanu zwierząt, które obejmowałyby zwierzęta hodowane do celów produkcji futer, należy wskazać, że obecnie brak jest szczegółowych przepisów Unii Europejskiej dotyczących dobrostanu tych zwierząt⁴. Wskazując na ogólnie obowiązujące normy, to – historycznie rzecz ujmując – w marcu 1976 r. państwa członkowskie Rady Europy przyjęły

¹ Dz.Urz. C 202/47, 7.06.2016, dalej: TFUE.

² M. Górski, J. Miłkowska-Rębowska, *Komentarz do art. 13, [w:] Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej*, t. 1: Art. 1–89, red. D. Miąsik, N. Półtorak, A. Wróbel, Warszawa 2012, s. 261. Podobnie K. Kuszlewicz, *Ustawa o ochronie zwierząt. Komentarz*, Warszawa 2021, s. 186–187.

³ K. Kuszlewicz, *op. cit.*, s. 186 i powołane tu opracowanie: E. Jachnik, *Zasada dobrostanu zwierząt we Wspólnej Polityce Rolnej Unii Europejskiej*, „*Studia Iuridica Lublinensia*” 2017, vol. 26(1), s. 290.

⁴ Komunikat Komisji w sprawie europejskiej inicjatywy obywatelskiej (EIO) „Europa wolna od futer” („Fur Free Europe”) (Dz.Urz. C/2023/1559, 21.12.2023).

Europejską Konwencję o ochronie zwierząt hodowlanych i gospodarskich⁵. Komisja stała Europejskiej Konwencji o ochronie zwierząt hodowlanych i gospodarskich (Rada Europy) w czerwcu 1999 r. przyjęła zalecenia⁶ dotyczące zwierząt futerkowych. Zalecenia te wprowadzają jedynie ogólne minimalne wymagania dotyczące opieki nad zwierzętami futerkowymi i ich badania, a także wprowadzają wymagania dotyczące ich przetrzymywania oraz elementów zabudowy pomieszczeń i ich wyposażenia. Unia Europejska ratyfikowała Konwencję Rady Europy o ochronie zwierząt hodowlanych i gospodarskich na podstawie decyzji Rady 78/923/EWG⁷, tym samym wprowadzając Konwencję i zalecenia do unijnego porządku prawnego⁸.

Przepisy, które dotyczą najczęściej hodowanych gatunków, obejmują zatem zalecenia dotyczące minimalnej przestrzeni, ale również dalszej poprawy systemu utrzymania zwierząt w celu zminimalizowania ryzyka wystąpienia chorób i urazów oraz zapewnienia stymulującego środowiska umożliwiającego zwierzętom zaspokojenie ich potrzeb biologicznych, zgodnie z wnioskami płynącymi z badań zwierząt w środowisku naturalnym i w warunkach gospodarskich. Co ważne, w zaleceniach wskazano, że wówczas nie posiadano wystarczających dowodów naukowych na temat wymagań dotyczących dobrostanu zwierząt futerkowych, pozwalających na wprowadzenie szczegółowych przepisów dotyczących wdrożenia wszystkich zasad określonych w rozdziale I Europejskiej Konwencji o ochronie zwierząt hodowlanych i gospodarskich⁹.

Zasady ogólne, wprowadzające minimalne wymagania dotyczące ochrony zwierząt hodowlanych, zostały określone też w dyrektywie Rady 98/58/WE z dnia 20 lipca 1998 r. dotyczącej ochrony zwierząt hodowlanych¹⁰, której zakres obejmuje zwierzęta hodowane do celów produkcji futer. Dyrektywa wprowadza ogólne wymagania co do warunków hodowlanych, a także wskazuje, że swobody poruszania się zwierząt nie można ograniczać w sposób powodujący zbędne cierpienie lub okaleczenie. Podkreśla, że trzymane w zamknięciu zwierzęta muszą mieć zapewnioną przestrzeń odpowiednią do realizowania swoich potrzeb fizjologicznych i etologicznych, zgodnie z ustaloną praktyką i wiedzą naukową.

⁵ Dz.Urz. L 323/14, 17.11.1978.

⁶ Standing Committee of the European Convention for the Protection of Animals Kept for Farming Purposes (T-AP) Recommendation Concerning Fur Animals, https://www.coe.int/t/e/legal_affairs/legal_co-operation/biological_safety_and_use_of_animals/farming/rec%20fur%20animals%20e%201999.asp (dostęp: 3.09.2024).

⁷ Decyzja Rady 78/923/EWG z dnia 19 czerwca 1978 r. dotycząca zawarcia Europejskiej Konwencji o ochronie zwierząt hodowlanych i gospodarskich (Dz.Urz. L 323/12, 17.11.1978).

⁸ Komunikat Komisji w sprawie europejskiej inicjatywy obywatelskiej (EIO).

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ Dz.Urz. UE L 221/23, 8.08.1998.

W zakresie tej wiedzy – jak obecnie wskazuje Komisja Europejska – brakuje zaktualizowanej oceny naukowej pozwalającej stwierdzić, czy zwierzęta futerkowe mogą być hodowane w warunkach zapewniających wystarczający poziom ich dobrostanu¹¹.

Europejska Inicjatywa Obywatelska jako unijny instrument prawny wykorzystywany w celu zdelegalizowania hodowli i zabijania zwierząt dla futer

Nie tyle o poprawę dobrostanu zwierząt futerkowych, ile o wprowadzenie całkowitego zakazu hodowli i zabijania zwierząt dla futer starają się organizacje prozwierzęce działające w Unii Europejskiej. W swych działaniach na rzecz wprowadzenia zakazu wykorzystują dostępne narzędzia prawne na szczeblu zarówno krajowym (inicjatywa legislacyjna), jak i unijnym – w tym aspekcie wykorzystywana jest m.in. europejska inicjatywa obywatelska (EIO).

Europejska inicjatywa obywatelska jest wprowadzonym Traktatem z Lizbony instrumentem demokracji uczestniczącej, gwarantowanym mieszkańcom Unii przez Traktat o Unii Europejskiej¹². Prawo EIO zostało zdefiniowane w art. 11 ust. 4 TUE. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/788 z dnia 17 kwietnia 2019 r. w sprawie europejskiej inicjatywy obywatelskiej¹³, wprowadzone na podstawie art. 24 TFUE, sprecyzowało procedury i warunki realizacji tej inicjatywy.

Wykorzystując EIO, obywatele Unii mogą bezpośrednio uczestniczyć w europejskim procesie demokratycznym poprzez proponowanie konkretnych zmian prawnych. Warunki dopuszczalności opierają się na badaniu, czy inicjatywa nie wykracza w sposób oczywisty poza kompetencje Komisji Europejskiej, a także czy nie jest oczywistym nadużyciem, nie jest w sposób oczywisty niepoważna, dokuczliwa lub sprzeczna z wartościami Unii. Aby wystąpić z inicjatywą, potrzeba siedmiu obywateli Unii mieszkających w co najmniej siedmiu różnych państwach członkowskich. W sytuacji, gdy projekt zbierze milion podpisów, Komisja Europejska decyduje o ewentualnym podjęciu działań. Jeżeli uzna, że właściwą odpowiedzią na inicjatywę będzie akt prawny, to przystąpi do opracowania formalnego projektu przepisów, a następnie przyjęty przez Komisję wniosek zostanie przedłożony Parlamentowi Europejskiemu i Radzie Unii Europejskiej. Jeżeli wniosek zostanie przyjęty, przepisy zaczną obowiązywać. Należy przy tym

¹¹ Komunikat Komisji w sprawie europejskiej inicjatywy obywatelskiej (EIO).

¹² Dz.Urz. C 202/13, 7.06.2016, dalej: TUE.

¹³ Dz.Urz. L 130/55, 17.05.2019.

podkreślić, że Komisja nie jest zobowiązana do zaproponowania aktu prawnego – nawet w przypadku pozytywnej odpowiedzi na inicjatywę może uznać, że bardziej właściwe jest podjęcie środków innego rodzaju lub działań innych niż ustawodawcze¹⁴.

Europejska inicjatywa obywatelska została wykorzystana przez 75 europejskich organizacji prozwierzęcych, które procedują zakaz hodowli zwierząt futerkowych jako obywatelski projekt ustawy unijnej w procesie EIO „Europa wolna od futer” („Fur Free Europe”). Celem inicjatywy jest doprowadzenie do zamknięcia wszystkich ferm futrzarskich w Europie. „Europa wolna od futer” jest dziesiątą europejską inicjatywą obywatelską przedłożoną Komisji w celu dokonania jej analizy po osiągnięciu progów wymaganych na mocy Traktatu o Unii Europejskiej oraz rozporządzenia w sprawie EIO. Jest to zarazem szósta zakończona powodzeniem inicjatywa dotycząca zwierząt oraz czwarta zakończona powodzeniem inicjatywa przeanalizowana przez Komisję w 2023 r.¹⁵.

Prezentując przebieg prac nad EIO „Europa wolna od futer”, należy wskazać następujące kluczowe momenty.

Wniosek o rejestrację inicjatywy, której celem jest wprowadzenie ogólnounijnego zakazu przetrzymywania i zabijania zwierząt wyłącznie lub głównie w celu produkcji futra oraz zakazu wprowadzania do obrotu w Unii futer pochodzących od zwierząt hodowanych w warunkach fermowych i produktów zawierających takie futro, został złożony 25 stycznia 2022 r. Wniosek złożyli organizatorzy inicjatywy: Elise Fleury (przewodnicząca) i Agnese Marcon (zastępca) z koalicji Eurogroup for Animals (Belgia) zrzeszającej organizacje prozwierzęce z całej Unii Europejskiej. Z uwagi na polski akcent warto również wymienić członków inicjatywy, którymi są: Heidi Kivekäs (Finlandia, Animalia), Carla Cornella Mirambell (Hiszpania, FAADA), Linn Bleckert (Szwecja, Djurens Rätt), Birgitte Iversen Damm (Dania, Animal Protection Denmark), Thomas Pietsch (Austria, Wild Animals in Entertainment and Textiles at Four Paws), Simone Pavesi (Włochy, Animal Free Fashion Area), Paweł Rawicki (Polska, Stowarzyszenie Otwarte Klatki). Uzasadniając złożenie inicjatywy, jej organizatorzy m.in. wskazali, że na fermach nie można zagwarantować dobrostanu zwierząt, a hodowla dzikich zwierząt futerkowych jest nieetyczna i – co najważniejsze – odrzucana przez obywateli Unii Europejskiej. Ponadto liczne ogniska SARS-CoV-2, które pojawiły się w fermach norek, w ocenie organizatorów inicjatywy świadczą o tym, że pozyskiwanie futer wiąże się z weterynaryjnymi zagrożeniami dla zdrowia

¹⁴ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/788.

¹⁵ Unia Europejska, *Za kosmetykami bez okrucieństwa wobec zwierząt i Europą bez testów na zwierzętach*, https://citizens-initiative.europa.eu/initiatives/details/2021/000006_pl (dostęp: 4.09.2024).

publicznego. W zakresie kwestii dobrostanowych organizatorzy inicjatywy położyli duży nacisk na wskazanie, że hodowla zwierząt futerkowych jest sprzeczna nawet z najbardziej podstawową koncepcją dobrostanu zwierząt, a potrzeb behawioralnych dzikich zwierząt, drapieżników, hodowanych w klatkach nie da się zaspokoić na fermach¹⁶.

Inicjatywa została zarejestrowana 16 marca 2022 r. decyzją wykonawczą Komisji (UE) 2022/482 z dnia 16 marca 2022 r. w sprawie wniosku o rejestrację europejskiej inicjatywy obywatelskiej „Europa wolna od futer” („Fur Free Europe”) zgodnie z rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/788 (nr rejestracji: ECI (2022)000002). Zbiórka podpisów została zakończona 1 marca 2023 r. z wynikiem 1 701 892 podpisów poparcia (pierwsza EIO, której udało się przekroczyć symboliczny próg 500 tys. podpisów w niecałe 6 miesięcy od startu). Następnie inicjatywa została przedłożona Komisji 14 czerwca 2023 r., po zebraniu 1 502 319 zweryfikowanych deklaracji poparcia. Kolejną ważną datą jest 20 lipca 2023 r., kiedy to organizatorzy spotkali się z Věrou Jourovą, wiceprzewodniczącą Komisji Europejskiej ds. wartości i przejrzystości, oraz ze Stellą Kyriakides, komisarz ds. zdrowia i bezpieczeństwa żywności. Wysłuchanie publiczne na temat inicjatywy odbyło się w Parlamencie Europejskim 10 października 2023 r., a następnie inicjatywę omówiono na sesji plenarnej Parlamentu Europejskiego w dniu 19 października 2023 r. Bez wątplenia historyczną datą dla inicjatywy jest 7 grudnia 2023 r. Wówczas Komisja Europejska opublikowała oficjalną odpowiedź, w której zaproponowała ewentualny zakaz hodowli zwierząt futerkowych i wprowadzania hodowlanych produktów futrzarskich na rynek europejski albo alternatywnie inne środki, po ocenie opinii naukowej Europejskiego Urzędu ds. Bezpieczeństwa Żywności (EFSA), która ma zostać przedstawiona do marca 2025 r. Natomiast decyzja Komisji Europejskiej w sprawie inicjatywy ma zostać ogłoszona do marca 2026 r.¹⁷

Komisja zaplanowała również przeprowadzenie w 2024 r. trzech wizyt w państwach członkowskich, w których prowadzone są fermy nerek / fermy zwierząt futerkowych, w celu zbadania mechanizmów kontroli i mechanizmów w ramach podejścia „Jedno zdrowie”, wdrożonych na potrzeby zapobiegania zagrożeniom odzwierzęcym o potencjale pandemicznym, takim jak SARS-CoV-2 i ptasia grypa, oraz wykrywania tych zagrożeń i reagowania na nie. Wizyty te mogą obejmować również pewne elementy służące pozyskaniu informacji na temat dobrostanu zwierząt¹⁸.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ Unia Europejska, *Fur Free Europe (Europa wolna od futer)*, https://citizens-initiative.europa.eu/initiatives/details/2022/000002_pl (dostęp: 4.09.2024).

¹⁸ Decyzja wykonawcza Komisji (UE) 2022/482 z dnia 16 marca 2022 r. w sprawie wniosku o rejestrację europejskiej inicjatywy obywatelskiej „Europa wolna od futer” („Fur Free Europe”) zgodnie z rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/788 (Dz.Urz. L 98/82, 25.03.2022).

Co ważne, wraz z postępowaniem prac nad unijną inicjatywą następuje także postęp w pojmowaniu dobrostanu zwierząt. Model Pięciu Wolności wskazanych w Kodeksie Dobrostanu Zwierząt, opracowanym przez angielskich specjalistów z Rady Dobrostanu Zwierząt (Farm Animals Welfare Council, FAWC), koncentrował się na braku negatywnych doświadczeń, czyli wolności:

- od głodu i pragnienia poprzez zapewnienie dostępu do świeżej wody i pokarmu, który utrzyma zwierzęta w zdrowiu i sile;
- od dyskomfortu poprzez zapewnienie odpowiedniego schronienia i miejsca odpoczynku;
- od bólu, urazów i chorób dzięki zapobieganiu, szybkiej diagnozie i leczeniu;
- od strachu i stresu poprzez zapewnienie opieki i traktowanie, które nie powoduje psychicznego cierpienia zwierząt;
- ekspresji zwierząt ich normalnych zachowań poprzez zapewnienie odpowiedniej przestrzeni, warunków i towarzystwa innych zwierząt tego samego gatunku¹⁹.

Aktualnie w ocenie FAWC dobrostan zwierzęcia hodowlanego powinien być rozpatrywany w kategoriach jakości życia, którego doświadcza, a także sposobu jego śmierci. Biorąc powyższe pod uwagę, jakość życia zwierzęcia może być sklasyfikowana jako:

- życie niewarte przeżycia;
- życie warte przeżycia;
- dobre życie.

Zdaniem FAWC zwierzęta hodowlane powinny mieć zagwarantowane „dobre życie”, a przynajmniej „życie warte przeżycia”²⁰.

W ramach swojego zobowiązania co do przeprowadzenia w 2024 r. wizyt na fermach zwierząt futerkowych w dniach 8–15 marca 2024 r. przedstawiciele Dyrekcji Generalnej ds. Zdrowia i Bezpieczeństwa Żywności (EFSA) wizytowali fińskie ферmy futrzarskie²¹. W sierpniu 2024 r. przedstawiciele Stowarzyszenia Otwarte Klatki uczestniczyli w spotkaniu z przedstawicielami Komisji Europejskiej w sprawie zagrożenia epidemiologicznego na polskich fermach futrzarskich. We wrześniu 2024 r. audytorzy z Komisji przyjechali na wizytację ferm do Polski.

Po uzyskaniu opinii naukowej EFSA (marzec 2025 r.) do marca 2026 r. Komisja Europejska poinformuje, czy uważa za stosowne przedstawienie wniosku

¹⁹ J. Webster, *Animal Welfare: A Cool Eye Towards Eden*, Oxford 1994.

²⁰ Eurogroup for Animals, *The Case Against Fur Factory Farming: A Scientific Review of Animal Welfare Standards and 'Welfare'*, 24.03.2023, <https://www.eurogroupforanimals.org/library/case-against-fur-factory-farming-scientific-review-animal-welfare-standards-and-welfare> (dostęp: 4.09.2024).

²¹ Eurogroup for Animals, *European Commission to Visit Fur Farms in Finland*, 8.03.2024, <https://www.eurogroupforanimals.org/news/european-commission-visit-fur-farms-finland> (dostęp: 4.09.2024).

dotyczącego wprowadzenia (po okresie przejściowym) zakazu utrzymywania na fermach i uśmiercania utrzymywanych norek, lisów, jenotów lub szynszyli, oraz czy po okresie przejściowym należy przedstawić wniosek dotyczący zakazu wprowadzania do obrotu w Unii futer i produktów futrzarskich produkowanych z norek, lisów, jenotów lub szynszyli pochodzących z ferm zwierząt futerkowych, lub ewentualnie przyjęcie, w formie przepisów UE, odpowiednich norm lepiej uwzględniających potrzeby zwierząt w zakresie dobrostanu²².

Krajowe działania legislacyjne na rzecz zakazu hodowli i zabijania zwierząt dla futer

Jednocześnie z działaniami prowadzonymi na szczeblach unijnych organizacje prozwierzęce podejmują działania na poziomie krajowym, opracowując projekty ustaw mających na celu zdelegalizowanie hodowli i zabijania zwierząt dla futer.

Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt²³ nie zawiera definicji dobrostanu zwierząt, stąd też nie spełnia swojej roli w zakresie ochrony dobrostanu zwierząt hodowanych w celu pozyskania z nich futer, dopuszczając ich wykorzystywanie w sposób wprost sprzeczny z ich dobrostanem (dzięki zwierzęta trzymane przez całe swoje życie w małych klatkach)²⁴. Z tego powodu problematyka dobrostanu zwierząt podejmowana jest na płaszczyźnie różnych nauk, np. zootechniki, weterynarii, etyki, ekonomii czy prawa²⁵. Według T. Pietrzykowskiego niski poziom wymagań dotyczących dobrostanu dotyczy szczególnie zwierząt hodowanych na futra. Należy podkreślić, że zwierzęta te są jedynie przykładem generalnej sytuacji w przemysłowej hodowli zwierząt, w której dobrostan zwierząt jest realizowany w stopniu znikomym ze względu na prymat efektywności ekonomicznej oraz presji środowisk biznesowych, czerpiących z tej działalności ogromne zyski²⁶.

Ustawa z dnia 10 grudnia 2020 r. o organizacji, hodowli i rozrodzie zwierząt gospodarskich²⁷ w art. 2 pkt 4 definiuje zwierzęta futerkowe, wskazując, że są zwierzęta gatunków: lis pospolity (*Vulpes vulpes*), lis polarny (*Alopex lagopus*), norka amerykańska (*Neovison vison*), tchórz (*Mustela putorius*), jenot (*Nyctereutes procyonoides*), nutria (*Myocastor coypus*), szynszyła (*Chinchilla lanigera*) i królik (*Oryctolagus cuniculus*), utrzymywane w celu produkcji surowca dla przemysłu

²² Komunikat Komisji w sprawie europejskiej inicjatywy obywatelskiej (EIO).

²³ T.j. Dz.U. 2023, poz. 1580.

²⁴ K. Kuszlewicz, *op. cit.*, s. 16–17, 185–187, 205.

²⁵ *Ibidem*, s. 184 oraz powołane tu opracowanie: I. Lipińska, *Z prawnej problematyki dobrostanu zwierząt gospodarskich*, „Przegląd Prawa Rolnego” 2015, nr 1, s. 63.

²⁶ T. Pietrzykowski, *Prawo ochrony zwierząt. Pojęcia – zasady – dylematy*, Warszawa 2022, s. 274.

²⁷ Dz.U. 2021, poz. 36.

futrarskiego, mięsnego i włókienniczego. Warunki chowu i hodowli zwierząt futerkowych w Polsce reguluje rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 28 czerwca 2010 r. w sprawie minimalnych warunków utrzymywania gatunków zwierząt gospodarskich innych niż te, dla których normy ochrony zostały określone w przepisach Unii Europejskiej²⁸. Zgodnie z przepisami tego rozporządzenia minimalna powierzchnia klatki dla jednego lisa/jenota powinna wynosić 0,6 m², dla dwóch zwierząt 1 m², a dla większej ilości przewiduje się po 0,4 m² powierzchni dodatkowo na każde kolejne zwierzę. Wymagania określone w przypadku nerek to 0,45 m wysokości klatki, 0,3 m szerokości i 0,7 m długości (większe są klatki dla matek z młodymi i dla większej liczby zwierząt). Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 10 września 2015 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie minimalnych warunków utrzymywania gatunków zwierząt gospodarskich innych niż te, dla których normy ochrony zostały określone w przepisach Unii Europejskiej²⁹, wprowadziło w przypadku nerek i tchórzy obowiązek montowania półek wypoczynkowych w klatkach i domków ze ściółką dla młodych samic (powierzchnie domków nie są wliczane do powierzchni klatki).

Jak wskazuje Fundacja Międzynarodowy Ruch na rzecz Zwierząt – Viva!, od 2011 r. podjęto w Polsce sześć prób legislacyjnych mających na celu zdelegalizowanie hodowli i zabijania zwierząt dla futer³⁰. W dniu 14 czerwca 2024 r. w Sejmie został złożony przez Małgorzatę Tracz z Partii Zielonych opracowany we współpracy z organizacjami prozwierzęcymi (Stowarzyszenie Otwarte Klatki oraz Fundacja Międzynarodowy Ruch na rzecz Zwierząt – Viva!) kolejny poselski projekt ustawy o zmianie ustawy o ochronie zwierząt, mający na celu wprowadzenie zakazu chowu i hodowli zwierząt na futro. W projekcie zawarto szerokie i kompleksowe uzasadnienie dla zakazu, wychodząc od dobrostanu i potrzeb gatunkowych dzikich zwierząt futerkowych, poprzez problemy środowiskowe i społeczne związane z funkcjonowaniem ferm, uciążliwości odorowe, skażenie wody i gleby, po zagrożenia epidemiologiczne. Wskazano również na duże poparcie społeczne dla zakazu. W tym kontekście należy przypomnieć, że 90 919 mieszkańców Polski poparło Inicjatywę „Fur Free Europe”³¹. Natomiast według badania Biostatu z listopada 2023 r. 66,1% ankietyowanych uważa, że hodowanie i zabijanie zwierząt dla ich futer nie powinno być dopuszczalne, a 65,8% badanych popiera zakaz hodowli zwierząt na futro w Polsce. Raport ukazuje również niechęć mieszkańców polskich wsi

²⁸ Dz.U. 2010, nr 116, poz. 778.

²⁹ Dz.U. 2015, poz. 1516.

³⁰ Sejm RP X kadencji, Parlamentarny Zespół na rzecz zakazu hodowli zwierząt na futro, Prezentacja projektu ustawy o zmianie ustawy o ochronie zwierząt zakazującego hodowli zwierząt na futra oraz dyskusja nad nim, 5.02.2024, <https://www.sejm.gov.pl/sejm10.nsf/agent.xsp?symbol=POSIEDZENIAZESP&Zesp=893> (dostęp: 12.11.2024).

³¹ Unia Europejska, *Fur Free Europe*...

wobec przemysłu futrzarskiego – aż 72,7% pytaných mieszkańców wsi uważa, że hodowanie i zabijanie zwierząt dla ich futer nie powinno mieć w Polsce miejsca³².

Okrucieństwo intensywnej hodowli zwierząt jest powszechnie znane i szeroko opisywane³³. Jak wykazują przeprowadzone badania, zwiększa się liczba osób, dla których nie ma przyzwolenia na hodowlę i zabijanie zwierząt futerkowych, a także osób, które ten proceder postrzegają jako niemoralny i nieetyczny. Jeżeli weźmiemy pod uwagę, że zależność pomiędzy prawem a moralnością na ogół opisuje się i analizuje pod kątem wpływu moralności na prawo, a prawo postrzegane jest jako odzwierciedlenie postaw moralnych dominujących w społeczeństwie, które tworzą się i ewoluują według własnej dynamiki³⁴, to należy uznać, że potrzebna jest w zakresie hodowli zwierząt futerkowych zmiana prawa.

Projekt wprowadza zakaz chowu lub hodowli zwierząt futerkowych, z wyjątkiem królika, w celach komercyjnych, w szczególności w celu pozyskania ich futer czy też innych części zwierząt. Zakaz miałby wejść w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia ustawy, a tym samym od tego momentu niemożliwe byłoby powstawanie nowych ferm zwierząt futerkowych. Projekt wprowadza 5-letni okres przejściowy, zakładając, że fermy istniejące na dzień wejścia w życie ustawy będą mogły być prowadzone do 1 stycznia 2029 r. na podstawie przepisów dotychczasowych. Wprowadzono też odszkodowania w systemie degresywnym, promującym wcześniejsze zakończenie działalności. I tak odszkodowania proponowane są w wysokości 25% średniego rocznego przychodu otrzymywanego z hodowli zwierząt futerkowych, w okresie obejmującym lata 2021–2023, w przypadku zakończenia działalności do 1 stycznia 2025 r., a w kolejnych latach odpowiednio: 20% w sytuacji zakończenia działalności do 1 stycznia 2026 r., 15% w przypadku zakończenia działalności do 1 stycznia 2027 r., 10% w sytuacji zakończenia działalności do 1 stycznia 2028 r. oraz 5% średniego rocznego przychodu, jeżeli działalność zostanie zakończona do 1 stycznia 2029 r. Zaproponowano też rozwiązania dotyczące pracowników ferm, z którymi stosunek pracy zostałby rozwiązany w związku z koniecznością dostosowania się do zakazu. W takiej sytuacji przysługiwałaby im odprawa pieniężna w wysokości trzymiesięcznego wynagrodzenia³⁵.

W dniu 24 czerwca 2024 r. projekt został skierowany do konsultacji (SN, KRS, PGRP, NRA, KRRP, PG, KRDP, RMIŚP, KIG, RDS, KRBR, PIP, NBP, KRL-W,

³² Otwarte Klatki, *Cena futra. Raport o przemyśle futrzarskim w Polsce*, 2024, <https://www.otwarteklatki.pl/publikacje/cena-futra/raport-cena-futra-2024> (dostęp: 4.09.2024).

³³ T. Pietrzykowski, *op. cit.*, s. 167.

³⁴ *Ibidem*, s. 322–323; B. Tamanaha, *General Jurisprudence of Law and Society*, Oxford 2001, s. 11 i n.

³⁵ Sejm RP X kadencji, Wniesione projekty ustaw, którym jeszcze nie został nadany nr druku, <https://www.sejm.gov.pl/sejm10.nsf/agent.xsp?symbol=PROJNOWEUST&NrKadencji=10&Kol=D&Typ=UST> (dostęp: 5.09.2024).

KRIR, BCC-ZP, Lewiatan, ZPiP, ZRP, FPP, PRP, FZZ, NSZZ „S”, OPZZ, UODO, KRKGW, KZRKiOR, NSZZ „S” RI, ZZRS i PROP) i opinii organizacji samorządowych. W dniu 22 lipca 2024 r. został przedstawiony do notyfikacji zgodnie z wymogami dyrektywy (UE) 2015/1535 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 9 września 2015 r. ustanawiającej procedurę udzielania informacji w dziedzinie przepisów technicznych oraz zasad dotyczących usług społeczeństwa informacyjnego³⁶, a 26 sierpnia 2024 r. projekt skierowano do przedstawicieli wnioskodawców w celu wypełnienia formularza notyfikacyjnego. W dniu 9 października 2024 r. projekt uzyskał numer druku (703) i został skierowany do pierwszego czytania do Komisji Rolnictwa i Rozwoju Wsi³⁷.

W zakresie kwestii dobrostanowych w uzasadnieniu projektu podkreślono, że większość zwierząt hodowanych w Polsce na futro to drapieżniki wielkich przestrzeni, które – zamknięte w klatkach – nie mają szans na realizację naturalnych potrzeb gatunkowych (eksploracja środowiska, polowania, pływanie, pokonywanie dalekich dystansów). Projekt wskazuje na szereg badań z zakresu dobrostanu, m.in. na badania nad zachowaniami nerek amerykańskich, z których wynika, że nawet 70 pokoleń hodowlanych nie zmieniło ich podstawowych instynktów i potrzeb. Stąd też nadal pozbawienie ich dostępu do wody i możliwości pływania wiąże się z takim samym poziomem stresu jak pozbawienie pożywienia³⁸.

Zakończenie

Czy 30-letnie starania o zakaz w Polsce i kolejna podjęta próba legislacyjna zakończą się zgodnie z oczekiwaniami organizacji prozwierzęcych powodzeniem? Jak potoczą się losy EIO „Fur Free Europe”? To pokaże najbliższy czas, niewątpliwie bowiem w działaniach podejmowanych przez organizacje prozwierzęce i procedowanych poprzez przedstawione inicjatywy nie chodzi o to, aby klatki dla zwierząt były większe, lecz o to, aby były one puste³⁹.

³⁶ Dz.Urz. L 241/1, 17.09.2015.

³⁷ Sejm RP X kadencji, Poselski projekt ustawy o zmianie ustawy o ochronie zwierząt, Druk nr 703, 9.10.2024, <https://www.sejm.gov.pl/sejm10.nsf/druk.xsp?nr=703> (dostęp: 24.10.2024).

³⁸ *Ibidem*; G.J. Mason, J. Cooper, C. Clarbrough, *Frustrations of Fur-Farmed Mink*, „Nature” 2001, no. 410, s. 35–36.

³⁹ T. Regan, *Empty Cages: Facing the Challenge of Animal Rights*, Lanham 2004, s. 34.

Bibliografia

- Eurogroup for Animals, *European Commission to Visit Fur Farms in Finland*, 8.03.2024, <https://www.eurogroupforanimals.org/news/european-commission-visit-fur-farms-finland> (dostęp: 4.09.2024).
- Eurogroup for Animals, *The Case Against Fur Factory Farming: A Scientific Review of Animal Welfare Standards and 'WelFur'*, 24.03.2023, <https://www.eurogroupforanimals.org/library/case-against-fur-factory-farming-scientific-review-animal-welfare-standards-and-welfur> (dostęp: 4.09.2024).
- Górski M., Miłkowska-Rębowska J., *Komentarz do art. 13*, [w:] *Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej*, t. 1: *Art. 1–89*, red. D. Miąsik, N. Póltorak, A. Wróbel, Warszawa 2012.
- Jachnik E., *Zasada dobrostanu zwierząt we Wspólnej Polityce Rolnej Unii Europejskiej*, „*Studia Iuridica Lublinensia*” 2017, vol. 26(1), DOI: <https://doi.org/10.17951/sil.2017.26.1.287>.
- Kuszelewicz K., *Ustawa o ochronie zwierząt. Komentarz*, Warszawa 2021.
- Lipińska I., *Z prawnej problematyki dobrostanu zwierząt gospodarskich*, „*Przegląd Prawa Rolnego*” 2015, nr 1, DOI: <https://doi.org/10.14746/ppr.2015.16.1.3>.
- Mason G.J., Cooper J., Clarebrough C., *Frustrations of Fur-Farmed Mink*, „*Nature*” 2001, no. 410, DOI: <https://doi.org/10.1038/35065157>.
- Otwarte Klatki, *Cena futra. Raport o przemyśle futrzarskim w Polsce*, 2024, <https://www.otwarteklatki.pl/publikacje/cena-futra/raport-cena-futra-2024> (dostęp: 4.09.2024).
- Pietrzykowski T., *Prawo ochrony zwierząt. Pojęcia – zasady – dylematy*, Warszawa 2022.
- Regan T., *Empty Cages: Facing the Challenge of Animal Rights*, Lanham 2004.
- Tamanaha B., *General Jurisprudence of Law and Society*, Oxford 2001, DOI: <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199244676.001.0001>.
- Unia Europejska, *Fur Free Europe (Europa wolna od futer)*, https://citizens-initiative.europa.eu/initiatives/details/2022/000002_pl (dostęp: 4.09.2024).
- Unia Europejska, *Za kosmetykami bez okrucieństwa wobec zwierząt i Europą bez testów na zwierzętach*, https://citizens-initiative.europa.eu/initiatives/details/2021/000006_pl (dostęp: 4.09.2024).
- Webster J., *Animal Welfare: A Cool Eye Towards Eden*, Oxford 1994.

Abstrakt: Na podstawie europejskiej inicjatywy obywatelskiej „Europa wolna od futer” przedstawiono sposób, w jaki europejskie organizacje działające na rzecz zwierząt wykorzystują unijne narzędzia legislacyjne w walce o poprawę dobrostanu zwierząt poprzez wprowadzenie ogólnounijnego zakazu przetrzymywania i zabijania zwierząt wyłącznie lub głównie w celu produkcji futra oraz zakazu wprowadzania do obrotu w Unii Europejskiej futer pochodzących od zwierząt hodowanych w warunkach fermowych i produktów zawierających takie futro. W artykule przedstawiono ogólne unijne podstawy prawne ochrony dobrostanu zwierząt oraz unijne uregulowania dotyczące zwierząt futerkowych. Omówiono również podstawy prawne dla europejskiej inicjatywy obywatelskiej oraz przebieg prac nad inicjatywą „Europa wolna od futer” od złożenia wniosku o rejestrację inicjatywy (25 stycznia 2022 r.) do września 2024 r. Ponadto zwrócono uwagę na wykorzystywanie przez organizacje prozwierzęce krajowych narzędzi legislacyjnych, opisując główne założenia złożonego w czerwcu 2024 r. w Sejmie poselskiego projektu ustawy o zmianie ustawy o ochronie zwierząt, mającego na celu wprowadzenie zakazu chowu i hodowli zwierząt na futro, który został przygotowany we współpracy z organizacjami prozwierzęcymi: Stowarzyszeniem Otwarte Klatki oraz Fundacją Międzynarodowy Ruch na rzecz Zwierząt – Viva!

Słowa kluczowe: prawa zwierząt; Europa wolna od futer; dobrostan zwierząt futerkowych; europejska inicjatywa futerkowa; zakaz hodowli zwierząt na futro

Abstract: Based on the European Citizens' Initiative "Fur Free Europe", the article outlines how European animal advocacy organizations are using EU legislative tools in the fight to improve animal welfare by introducing an EU-wide ban on the keeping and killing of animals exclusively or primarily for fur production, and a ban on the marketing in the European Union of fur from farmed animals and products containing such fur. The article presents the general EU legal basis for the protection of animal welfare and the EU regulation on fur animals. It also discusses the legal basis for the European Citizens' Initiative and the course of work on the "Fur Free Europe" initiative from the submission of the initiative's registration application (25 January 2022) to September 2024. The use of domestic legislative tools by pro-animal organizations is also presented, describing the main ideas of the parliamentary bill on amendments to the Animals Protection Act aimed at banning the breeding and raising of animals for fur, which was prepared in cooperation with pro-animal organizations: the Open Cages Association and the International Movement for Animals – Viva! Foundation, submitted to the Sejm in June 2024.

Keywords: animal rights; Fur Free Europe; fur animal welfare; European fur initiative; ban on fur farming